

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

на тему: «Менеджмент фінансової діяльності підприємства агробізнесу в
експортній діяльності»

Виконав : студент 4 курсу, групи 6.0730-зед-_____
спеціальності 073 менеджмент освітньої програми
менеджмент міжнародного бізнесу

Волошинова А.О.

Керівник : ст.викл. кафедри бізнес-адміністрування і
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
кандидат наук державного управління,

Акімов А.В.

Рецензент : завідувач кафедри бізнес-адміністрування
і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
доктор наук з державного управління, професор
Бікулов Д. Т.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет менеджменту

Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Д.Т. Бікулов

« ____ » _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**

Волошинова Анна Олександрівна

1. Тема роботи «Менеджмент фінансової діяльності підприємства агробізнесу в експортній діяльності»

керівник роботи: Акімов А.О., ст.викл. кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, канд. наук державного управління

затверджені наказом ЗНУ від 27.12.2023 року № 2226-с

2. Строк подання студентом роботи 01.06.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) __

6 таблиць

8 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Акімов А.В.		
2	Акімов А.В.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	01.10.2023	
2.	Затвердження змісту роботи.	02.10.2023	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	03.10.23-13.11.23	
4.	Розробка чернетки I розділу кваліфікаційної роботи.	14.11.23-23.12.23	
5.	Написання I розділу кваліфікаційної роботи.	24.12.23-31.01.24	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	01.02.24-21.02.24	
7.	Розробка чернетки II розділу кваліфікаційної роботи.	22.02.24-20.03.24	
8.	Написання II розділу кваліфікаційної роботи.	21.03.24-29.04.24	
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	30.04.24-08.05.24	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	09.05.2024	
11.	Проходження нормоконтролю.	10.05.24-31.05.24	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	01.06.2024	
13.	Захист кваліфікаційної роботи.	червень 2024	

Студент

(підпис)

А. О. Волошинова

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

А.В. Акімов

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

(підпис)

Т. М. Магомедова

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційної роботи бакалавра: «Менеджмент фінансової діяльності підприємства агробізнесу в експортній діяльності» 49 с., 11 рис., 6 табл., 25 джерел.

Робота виконана на актуальну тему, описує основні проблеми менеджменту сучасного підприємства у відповідній галузі національного господарства, яка має велике значення для відновлення та розвитку сучасної економіки, особливо – у воєнний та, можливо у поствоєнний період часу.

Метою роботи є опис сфери діяльності підприємства, знаходження проблем та способи їх вирішення методами сучасного менеджменту.

Для досягнення мети необхідно вирішити низку завдань:

- узагальнити понятійний апарат, сформуванати правильну методдику рішення;
- проаналізувати підприємство та сформулювати його проблеми;
- знайти правильне рішення проблемної ситуації.

У першому розділі описуються понятійно-категоріальний апарат, що використовується в описі проблематики дипломної роботи, методи та прийоми менеджменту, які передбачають вирішення проблеми ефективним способом.

У другому розділі описується об'єкт дослідження – відповідне підприємство та галузь, ринок, що є середовищем для функціонування даного агробізнесу, сферу діяльності, яка представляє інтерес дослідника, виявляється проблема та спосіб її вирішення методами менеджменту.

В роботі використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, тема розкривається послідовно та логічно, за планом.

МЕНЕДЖМЕНТ, БІЗНЕС, УПРАВЛІННЯ, ПОТОКИ ТОВАРІВ, ПРИБУТОК, РИЗИКИ, ВОЄННИЙ ЧАС, ВИРОБНИЦТВО, ЗАПАСИ, ЛОГІСТИКА, ЧАС

ABSTRACT

Bachelor's qualification work: "Management of financial activities of an agribusiness enterprise in export activity" 49 pages, 11 figures, 6 tables, 25 sources.

The work is performed on a topical topic, describes the main problems of the management of a modern enterprise in the relevant branch of the national economy, which is of great importance for the recovery and development of the modern economy, especially during the war and, possibly, in the post-war period.

The purpose of the work is to describe the field of activity of the enterprise, to find problems and ways to solve them using modern management methods.

To achieve the goal, it is necessary to solve a number of tasks:

- generalize the conceptual apparatus, form the correct method of decision;
- analyze the enterprise and formulate its problems;
- to find a decision.

The first chapter describes the conceptual and categorical apparatus used in the description of the issues of the thesis, management methods and techniques, which provide for solving the problem in an effective way.

The second chapter describes the object of research - the relevant enterprise and industry, the market, which is the environment for the functioning of this business, the field of activity that represents the researcher's interest, the identified problem and the way to solve it by management methods.

The work uses general scientific and special research methods, the topic is revealed consistently and logically, according to the plan.

MANAGEMENT, BUSINESS, MANAGEMENT, GOODS FLOW, PR
RISKS, WARTIME, PRODUCTION, INVENTORY, LOGISTICS, TIME

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА.....	2
РЕФЕРАТ.....	5
ABSTRACT.....	6
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1 Понятійно-категоріальний апарат сфери дослідження.....	10
1.2 Загальний опис сфери дослідження.....	15
1.3 Методи дослідження та способи досягнення мети.....	17
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	19
2.1 Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження.....	19
2.2 Аналіз сфери зовнішньоекономічної діяльності об'єкта.....	24
2.3 Виявлення слабких місць та проблем.....	32
2.4 Шляхи вдосконалення діяльності об'єкта	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	38
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	40

ВСТУП

Актуальність проблеми управління експортною діяльністю підприємства сфери агробізнесу полягає у складності ситуації, яка повністю змінила підхід до організації всіх напрямків комунікацій підприємства, управління запасами та виконання контрактних зобов'язань перед третіми особами – нерезидентами та насиченням ринків необхідними товарами, сировиною та факторами виробництва. Фактори, що ускладнюють діяльність підприємства відомі та зумовлені пандемією COVID 19 та повномасштабною агресією РФ проти України, блокадою, скороченням наявної та працездатної робочої сили тощо.

Дослідження проблематики експорту української сільськогосподарської продукції знайшли відображення у працях науковців та економістів-практиків. Серед опублікованих останніми роками праць необхідно виділити ґрунтовний доробок О.П. Антонюка, В.М. Лисюка, Н.А. Карасьової, Ю.В. Кернасюка, Л.П. Петришина, І. Яціва та інших авторів.

Вони, загалом обґрунтували важливість експорту аграрної продукції для подальшого розвитку національного господарства як джерел розвитку однієї з основних галузей економіки, виділили конкретні проблеми в зовнішній торгівлі аграрною продукцією в умовах війни та обмежень. Однак, кардинальна зміна ситуації та аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на те, що поза фокусом науковців залишаються питання зростання, належної динаміки і результативності експорту окремих товарних груп сільськогосподарської продукції та виявлення тригерів їх подальшого зростання в умовах війни та високих ризиків для підтримки ключових підприємств галузі.

Галузь займає важливе місце в економіці України, продукція має близько третини сучасного експорту, не більше 3% імпорту та майже чверть валового внутрішнього продукту держави. Потенціал підприємств сільського господарства складає більш ніж 100% від сучасного стану. Однак, галузь потребує іноземних інвестицій та руху в напрямку розвитку технологій

виробництва та розширення присутності на світових ринках через систему представництв та просування підприємств галузі.

Важливим аспектом розвитку є політична підтримка приватних підприємств на вищому рівні, що виявляється у розширенні квот на експорт сільськогосподарської продукції в країни ЄС та США. Також, належним чином впливає просування інвестиційного потенціалу країни на високому рівні транснаціональних корпорацій світу та фінансово-промислових колах розвинутих країн світу.

Важливим напрямком експорту є Близький Схід, особливо – країни Перської затоки та Туреччина. Необхідною умовою успіху в даному є розблокування морських транспортних коридорів та скасування протестного руху щодо експорту сільськогосподарської продукції на ринки Польщі, Словаччини та інших країн ЄС, через згуртовану позицію крупних експортерів.

Конкретними заходами, що забезпечують розширення експорту продукції є наступне:

- сертифікація якості продукції на рівні системи ISO 9000 та впровадження сучасних екологічних стандартів серії 14000;
- використання річкових портів Дуная для транспортування зерна та відкриття нових транспортних коридорів для залізничного сполучення;
- залучення міжнародних зернотрейдерів для участі у консорціумах з експорту зерна та формування дисконтної позиції щодо страхових виплат;
- формування присутності на відомих товарно-сировинних біржах (Франкфурт, Гонконг, Будапешт, Буенос-Айрес).

Комплекс зазначених заходів, разом з постійним підвищенням якості продукції, що постачається забезпечить зростання експорту української продукції, через механізми публічно-приватного партнерства та розвитку бізнесу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ АГРОБІЗНЕСУ

1.1. Стан справ на ринку агропродукції в ЄС та світі

Специфіка ситуації на ринку, зумовлена війною полягає в тому, що невдоволені фермери вийшли на вулиці по всьому Європейському Союзу. Але наскільки важливий аграрний сектор для економіки блоку. Серед своїх скарг фермери засуджують кризу вартості життя, податки на паливо, екологічне регулювання, обтяжливу бюрократію, недоброчесну конкуренцію та угоди про вільну торгівлю.

Здавалося б скоординований рух, який уже охопив такі країни, як Німеччина, Франція, Італія та Іспанія, застав Брюссель зненацька та поставив Зеленоу угоду під серйозний політичний тиск напередодні наступних виборів до Європейського парламенту.

Урсула фон дер Ляєн, головний ідеолог «Зеленої угоди», відреагувала публічно вихваляючи фермерів, відзначаючи їхню силу духу, самовідданість та економічний внесок, і обіцяючи приділяти більше уваги їхнім проблемам. Фермери «щодня наполегливо працюють, щоб виробляти якісну їжу, яку ми їмо. За це, я думаю, ми винні їм вдячність, подяку та повагу», — сказав президент Європейської комісії на початку цього місяця, оголошуючи про скасування суперечливого закону про пестициди [1].

«Проблеми загострилися в останні роки. Наші фермери заслуговують на те, щоб до них прислухалися. Я знаю, що вони стурбовані майбутнім сільського господарства та своїм майбутнім як фермерів» [2].

Ось що вам потрібно знати про сільське господарство в ЄС.

Невеликий, але життєво важливий сектор. Сільське господарство є одним із найдавніших у світі засобів виробництва, що сягає 12 000 років тому, коли доісторичні цивілізації перейшли від кочового мисливства-збиральника до

землеробства в постійних поселеннях. У наступні тисячоліття сільське господарство було головною силою прогресу та сприяло розвитку багатьох європейських міст, які ми знаємо сьогодні.

Але з початком промислової революції сільське господарство почало поступово відступати, оскільки країни активно рухалися до виробництва, а згодом і до послуг.

Сьогодні цей сектор становить невелику частку економіки ЄС: за даними Євростату, у 2022 році сільське господарство внесло 215,5 мільярдів євро у валовий внутрішній продукт (ВВП) блоку. У відносному вираженні це означає 1,4% від загального ВВП, частка, яка залишався стабільним протягом останніх 20 років.

Після продажу багатьох продуктів на ринках у 2022 році цей сектор отримав понад 537 мільярдів євро, причому 287,9 мільярдів євро припадає на сільськогосподарські культури, такі як зернові, овочі, фрукти, вино та картопля, і 206 мільярдів євро на молоко, свиней, велику рогату худобу, птиця та яйця.

Франція була найбільшим продавцем того року, заробивши 97,1 млрд євро, за нею йдуть Німеччина (76,2 млрд євро), Італія (71,5 млрд євро), Іспанія (63 млрд євро) і Польща (39,5 млрд євро).

У 2022 році витрати на виробництво були значними — 316,7 мільярда євро, що майже на 22% більше, ніж у попередньому році. Сплеск був здебільшого викликаний вторгненням Росії в Україну, через що ціни на енергоносії та добрива злетіли до рекордного рівня.

Сильна концентрація в секторі викликає пропорційну концентрацію потоків. За оцінками, у сільському господарстві працює 8,6 мільйона людей, що становить 4,2% зайнятих у ЄС. Найбільшими роботодавцями є Румунія (1,76 млн) і Польща (1,46 млн). Однак ці цифри не дають повної картини, оскільки збирання врожаю є сезонною діяльністю, на якій багато людей працюють за тимчасовими контрактами неповний робочий день. Беручи до уваги ці особливості, Євростат оцінює робочу силу в 17 мільйонів людей, що більш ніж удвічі перевищує загальну цифру.

Сектор орієнтований на чоловіків і старіє: переважна більшість керівників ферм - чоловіки (68,4%) і старше 55 років (57,6%). Нідерланди мають найбільш виражений гендерний дисбаланс, де лише 5,6% фермерів є жінками, тоді як Латвія та Литва найближче до досягнення співвідношення 50-50.

Усі ці фермери працюють на 157 мільйонах гектарів сільськогосподарських угідь, які, у свою чергу, поділені на 9,1 мільйона холдингів. Але цей розподіл є вкрай нерівномірним: близько 52% сільськогосподарських угідь контролюють 4% усіх господарств, розмір яких перевищує 100 га. Навпаки, малі ферми, менше 5 гектарів, використовують лише 6% усієї доступної землі, незважаючи на те, що вони становлять 40% усіх володінь.

Ця велика концентрація землі відображає індустріалізацію сільського господарства, де кілька корпорацій дозволяють собі розгортати передові технології, обладнання та методи для виробництва врожаю у великих масштабах і продажу на глобальному рівні.

Мільярдні субсидії та сільське господарство - це ризикований бізнес, який залежить від погодних явищ, нестабільного попиту та іноземної конкуренції, що ускладнює отримання прибутку та залучення інвестицій. Це пояснює, чому сільське господарство є однією з найбільш субсидованих галузей в ЄС, незважаючи на його незначний внесок в економічне зростання.

Спільна сільськогосподарська політика (САР), вперше заснована в 1962 році, — це масштабна програма державної допомоги, яка спрямована на те, щоб європейські фермери отримували мінімальний стабільний дохід і могли конкурувати через кордони. Протягом десятиліть САР була сенсом існування спільного бюджету, займаючи понад 60% усіх витрат. Сьогодні вона становить третину.

САР виділяє 264 млрд євро на період 2023-2027 рр., головним чином на два напрямки діяльності: 189,2 млрд євро на підтримку доходів, прями виплати, які компенсують фермерів, і 66 млрд євро на розвиток сільських територій для вирішення проблем бідних територій.

Прямі виплати, головне, не прив'язані до кількості врожаю, який вирощують фермери. У Брюсселі стверджують, що цей зв'язок стимулюватиме перевиробництво для отримання більшої частки субсидій і переверне ринок. Натомість виплати розподіляються відповідно до гектарів (сільськогосподарських угідь) і поваги до біорізноманіття, добробуту тварин і правил охорони здоров'я.

САР є одним із найбільш обговорюваних елементів політики ЄС, і його постійно критикують, серед іншого, через його незбалансований розподіл (близько 80% бюджету потрапляє в руки 20% фермерів), його сумнівну ефективність (доходи фермерів залишаються на 40% нижчими порівняно із середньою заробітною платою в ЄС), а також комерційне спотворення, спричинене по відношенню до Світової організації торгівлі (СОТ).

Ще одне часте звинувачення, висунуте на адресу САР, — це слабе дотримання екологічних стандартів. Це пояснюється тим, що сільське господарство є значним рушієм забруднення, на яке припадає понад 10% викидів парникових газів ЄС.

Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА) зараховує ці викиди до трьох джерел:

- СН₄ (метан) від ентерального бродіння, що відноситься до процесу травлення у жуйних тварин, таких як велика рогата худоба, вівці та кози.

- N₂O (закис азоту) в основному в результаті використання синтетичних добрив на основі азоту.

- СН₄ (метан) від обробки та утилізації гною.

Незважаючи на те, що сільськогосподарський сектор підпадає під головну мету ЄС щодо поступового скорочення викидів парникових газів і досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, скорочення, досягнуте досі, було вкрай обмеженим.

Фактично, з 2005 по 2021 рік, за оцінками ЕЕА, викиди в сільському господарстві зросли в 13 країнах-членах, причому Естонія перевищила позначку в 30%. Базуючись на поточних прогнозах, агентство прогнозує помірне

зниження на 4% до 2030 року порівняно з рівнями 2005 року, яке може збільшитися до 8%, якщо будуть вжиті додаткові кліматичні заходи.

Такі повільні темпи особливо тривожні, враховуючи, що принаймні 25% глобального потепління спричинено метаном, газом без запаху, який у 80 разів шкідливіший за CO₂ протягом перших 20 років після викиду в атмосферу. Тим часом хімічні пестициди, які зазвичай використовуються для підтримки врожайності, є чинником втрати біорізноманіття, низької якості води, деградації ґрунтів і стійкості до шкідників, і їх пов'язують із хронічними захворюваннями.

У відповідь на пандемію COVID-19, війну в Україні та енергетичну кризу Європейська комісія прийняла «стратегічну автономію» як керівну філософію, щоб зменшити дорогу залежність від ненадійних постачальників.

На щастя для Брюсселя, сільське господарство є досить просунутим сектором у цьому відношенні.

ЄС набув самостійності (це означає, що він може задовольнити всі свої внутрішні потреби за рахунок внутрішнього виробництва) у широкому асортименті товарів, які ми споживаємо щодня, таких як пшениця, оливкова олія, помідори, яблука, персики, сир, масло, яловичина, свинина і птиця. (Для інших, таких як рис, цукор, насіння олійних культур і рослинна олія, все ще дуже потрібен імпорт.)

Це дозволило блоку стати комерційною силою на світових ринках: у 2022 році блок експортував сільськогосподарської продукції на 229,1 мільярда євро та імпортував 195,6 мільярда євро, що призвело до комфортного профіциту в 33,4 мільярда євро. Найціннішою експортною статтею ЄС були напої та алкогольні напої, які принесли 39 мільярдів євро.

Прогнозується, що валовий обсяг продукції на ринку сільського господарства у 2024 році становитиме 664,70 мільярдів доларів США. Очікується річний темп зростання 3,89% (CAGR 2024-2028), що призведе до валового виробництва у 774,40 мільярдів доларів США у 2028 році.

Очікується, що вартість імпорту на ринку сільського господарства у 2024 році становитиме 323,4 мільярда доларів США. Очікується щорічне зростання на 6,44% (CAGR 2024–2028).

Очікується, що вартість експорту на ринку сільського господарства у 2024 році становитиме 345,4 мільярда доларів США. Очікується річний темп зростання 7,16% (CAGR 2024–2028).

Сільськогосподарський ринок у Європі — це велика та складна галузь, яка постійно розвивається. З багатою історією сільського господарства та виробництва продуктів харчування, Європа є домом для деяких із найпередовіших та інноваційних методів сільського господарства у світі.

Уподобання споживачів: європейські споживачі все більше турбуються про якість та безпеку своїх харчових продуктів. Як наслідок, зростає попит на місцеві та органічні продукти харчування. Ця тенденція призвела до збільшення дрібного фермерства та створення фермерських ринків по всьому регіону. Крім того, відбувся зсув до рослинної дієти, що призвело до збільшення попиту на альтернативні джерела білка, такі як соєвий і гороховий білки.

Тенденції на ринку: у Західній Європі ринок сільськогосподарської продукції стикається з проблемами через зростання вартості робочої сили та землі. У зв'язку з цим спостерігається тенденція до укрупнення, коли більші господарства поглинають менші. Ця консолідація призвела до збільшення використання технологій і методів точного землеробства, що призвело до підвищення врожайності та підвищення ефективності. У Східній Європі на ринку все ще домінують дрібні ферми, але останнім часом спостерігається тенденція до модернізації та механізації.

Особливі місцеві обставини: у Франції ринок сільськогосподарської продукції жорстко регулюється, а виробництво та продаж харчових продуктів регулюють суворі закони. Це призвело до зосередження на якості над кількістю, з сильним наголосом на традиційних методах ведення сільського господарства. У Нідерландах на ринку домінує тепличне господарство, країна є другим у світі експортером сільськогосподарської продукції. В Іспанії ринок характеризується

великою кількістю дрібних сімейних ферм, зосереджених на виробництві оливкової олії, вина та цитрусових.

Макроекономічні чинники, що лежать в основі: На ринок сільськогосподарської продукції в Європі сильно впливають державна політика та нормативні акти. Спільна сільськогосподарська політика (CAP) Європейського Союзу надає субсидії та підтримку фермерам, що має значний вплив на ринок. Крім того, поточні торгові переговори з іншими країнами та регіонами можуть мати значний вплив на ринок, зокрема з точки зору імпортних та експортних тарифів. Триваюча кліматична криза також викликає серйозне занепокоєння для ринку сільськогосподарської продукції, оскільки зміни погодних умов і екстремальні погодні явища становлять значний ризик для врожайності та виробництва продуктів харчування.

1.2. Продовольча безпека українського ринку в контексті політики ЄС

Продовольча безпека в Україні викликає велике занепокоєння, зокрема через навмисні напади російських військ на місця зберігання продовольства. Крім того, країни, які значною мірою залежать від імпорту зернових з України та Росії (головним чином у Північній Африці та на Близькому Сході), мають підвищений ризик продовольчої безпеки через порушення ланцюга поставок.

У відповідь на це Європейська Комісія опублікувала Повідомлення 23 березня 2022 року, в якому окреслила ряд заходів, які вживаються для забезпечення глобальної продовольчої безпеки та підтримки фермерів і споживачів ЄС, які постраждали від військової агресії Росії проти України.

На глобальному рівні Комісія: підтримує Україну в розробці стратегії продовольчої безпеки, щоб забезпечити успішне надходження до ферм таких ресурсів, як зернові культури, насіння та добрива; забезпечення того, щоб транспортні та складські потужності в Україні підтримувалися, щоб дозволити Україні годувати своїх громадян; виконання Програми екстреної підтримки ЄС у розмірі 330 мільйонів євро для забезпечення доступу до основних товарів і

послуг, а також для захисту населення; пообіцявши надати щонайменше 2,5 мільярда євро гуманітарної допомоги для міжнародного співробітництва з метою харчування на 2021-24 роки; продовжуючи виступати проти експортних обмежень і заборон на експорт, оскільки відкриті та добре функціонуючі глобальні ланцюжки поставок і логістика є важливими для глобальної продовольчої безпеки.

Щоб підтримати фермерів ЄС, комісія розподіла 500 мільйонів євро у вигляді національних асигнувань для прямої підтримки фермерів, які найбільше постраждали від вищих витрат на виробництво та закриття експортних ринків (країни ЄС можуть доповнити цю підтримку до 200% національними коштами); дозволити країнам ЄС сплачувати підвищені рівні прямих платежів CAP наперед, щоб вирішити труднощі з грошовими потоками, з якими зараз стикаються фермери; запровадження заходів безпеки ринку для підтримки сектору свинини в світлі особливо складної ситуації, в якій він опинився; надання виняткового та тимчасового відступу, щоб дозволити вирощувати сільськогосподарські культури на відведених землях у межах ЄС, зберігаючи при цьому повні платежі за екологізацію для фермерів; надання особливої гнучкості вимогам до імпорту кормів для тварин, щоб зменшити тиск на ринок кормів;

- використання EFSCM для проведення ретельного відображення ризиків і вразливостей у ланцюжку постачання в ЄС з подальшими рекомендаціями та відповідними заходами пом'якшення; пропонуючи нову, самостійну Тимчасову антикризову структуру, яка також охоплюватиме фермерів, виробників добрив і сектор рибальства.

* 7 липня 2022 року Комісія опублікувала огляд того, як країни-члени використовували та розподіляли цю допомогу. Це ґрунтувалося на повідомленнях, надісланих державами-членами наприкінці червня. Ця інформація доступна в розділі документів на цій сторінці.

Європейський механізм готовності та реагування на кризу продовольчої безпеки (EFSCM) Моніторинг запасів сільськогосподарської продукції

- 20 травня 2022 року Комісія прийняла рішення щомісячно збирати дані про різні сільськогосподарські товари в ЄС. Щомісяця країни ЄС повинні будуть повідомляти Комісію про рівень запасів зернових, олійних культур, рису та сертифікованого насіння цих продуктів, які зберігаються відповідними виробниками, оптовиками та операторами. Комісія публікуватиме повідомлення, щоб забезпечити прозорість ринку та надати своєчасну та точну картину наявності основних товарів для харчових продуктів і кормів.

Окремо в рамках посиленого моніторингу сільськогосподарських ринків, на які вплинуло вторгнення Росії в Україну, Комісія створила нову інформаційну панель для надання статистичних даних щодо економічних наслідків вторгнення для фермерів і споживачів продуктів харчування як в ЄС, так і в усьому світі. Сюди входить інформація, що стосується цін на вхідні та вихідні дані, виробництва та запасів, а також міжнародної торгівлі.

Вторгнення в Україну та його вплив на аграрні ринки були значними.

Винятковий захід для підтримки аграріїв, які постраждали від підвищення цін на сировину 20 травня 2022 року Комісія також запропонувала винятковий захід для підтримки фермерів ЄС, які постраждали від підвищення цін на сировину. Цей захід, який фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільської місцевості (EAFRD), дозволить країнам ЄС здійснювати одноразову виплату фермерам і агропродовольчим підприємствам, які постраждали від зростання витрат на сировину, наприклад на корми та добрива.

Це дозволить країнам ЄС використовувати до 5% свого бюджету EAFRD на 2021-22 роки для прямої підтримки фермерів і МСП, які займаються переробкою, маркетингом або розробкою сільськогосподарської продукції. Вибрані фермери та МСП можуть отримати до 15 000 євро та 100 000 євро відповідно.

У короткостроковій перспективі всі регіони-експортери сільськогосподарської продукції, включаючи ЄС, повинні активізувати свої

зусилля, щоб забезпечити достатню кількість основних продуктів харчування для найбільш вразливих регіонів.

Як гуманітарні потреби, так і витрати, ймовірно, зростуть і створять додатковий тиск на гуманітарну допомогу. З 2015 року ЄС витрачав щонайменше 350 мільйонів євро на рік на гуманітарну продовольчу допомогу, а ще 2,5 мільярда євро (1,4 мільярда євро на розвиток і 1,1 мільярда євро на гуманітарну допомогу) виділено на міжнародну співпрацю з метою харчування в період 2021-2024. У період 2021-27 ЄС підтримуватиме продовольчі системи приблизно в 70 країнах-партнерах.

Добре функціонуючі торговельні потоки та відкриті ланцюги поставок – без обмежень чи заборон на експорт – а також диверсифікація джерел постачання продовольства є важливими для глобальної продовольчої безпеки.

У середньостроковій перспективі нам потрібно усунути недоліки, виявлені поточною кризою, сприяючи переходу до більш стійких і стійких продовольчих систем. Це ключ до забезпечення продовольчої безпеки. З цією метою ЄС продовжує підтримувати трансформацію харчових систем у третіх країнах.

Ціни на сільськогосподарські ресурси вже зростали до лютого 2022 року через стрибок цін на енергоносії та витрати, наприклад на добрива. Російська агресія проти України ще більше посилює поточні виклики, що призводять до високих цін на продукти харчування у всьому світі.

Для фермерів вплив різкого зростання цін на дохід і дохід неоднозначний. Наприклад, надзвичайно високі ціни на ряд орних культур спонукали багатьох фермерів засівати більші площі. Це має позитивно вплинути на їхні доходи, а також на експортні можливості ЄС.

В інших випадках збільшення собівартості продукції не відображається на ринкових цінах. Внаслідок цього тиск на доходи особливо відчувають багато тваринників, особливо виробники свиней і птиці. Очікується, що в 2022 і 2023 роках у середньому дохід ферми на одного працівника знизиться. Вплив на окремі ферми буде різним залежно від ряду факторів, таких як використання

енергії та імпортованих кормів. Річна інфляція продуктів харчування в ЄС досягла 6,9% у березні 2022 року з великими відмінностями між державами-членами залежно від структури їхніх відповідних ланцюгів поставок продуктів харчування та їхніх національних середніх продуктових кошиків.

За останні чотири десятиліття в європейському маркетингу продуктів харчування та агробізнесу відбулася низка змін і розробок. Крім того, ряд структурних і контекстуальних змін було доповнено в рамках Європейського Співтовариства, яке створило уніфіковані системи сільськогосподарського та харчового маркетингу з 1 січня 1993 року. Незважаючи на те, що було прийнято низку законодавчих актів, а також розроблено сільськогосподарську та харчову маркетингову політику, у майбутньому потрібно зробити більше роботи для точного налаштування законів і стратегій у світлі внесених змін місце в нестабільному європейському бізнес-середовищі. Зокрема, очікуються проблеми та перешкоди на етапі імплементації, оскільки між країнами-членами існують величезні розбіжності в їхніх потребах та очікуваннях, а також у їхніх пріоритетах у імплементації законів та правил. Окрім цих виразних проблем і перешкод у маркетингу харчових продуктів і сільськогосподарської продукції, а також перешкод між країнами-членами Європейського Співтовариства, активізація торгівлі між Північною Америкою та Європейським Співтовариством матиме далекосяжний вплив на маркетинг харчових продуктів і сільськогосподарської продукції в Європі в наступних роках. Це породжує внутрішні та міжторговельні війни у сферах харчової та агробізнесу по обидва боки Атлантики. Проблеми, які виникають між Європою та Північною Америкою, поширюються на Азійсько-Тихоокеанський регіон, створюючи таким чином боротьбу між країнами-членами Тріади.

Щоб створити контекст для європейського ринку засобів захисту рослин, важливо спочатку розглянути розвиток світового ринку за регіонами. Ось шість найбільш значущих факторів, які вплинули на ринок засобів захисту рослин у 2022 році.

Вищі площі в усьому світі для кількох ключових культур:

Площі під соєю різко подорожчали. Площі під пшеницею в Європейському Союзі (ЄС) були такими ж, як і в попередньому році, але зросли в Канаді та Австралії. Площі під ріпаком відновлюються після поганих умов минулого року

Значне зростання посівів бавовни в США

2. Покращення погодних умов у кількох регіонах:

Потужне відновлення Канади після торішньої сильної посухи та лісових пожеж

Покращення погодних умов у більшій частині Європи, особливо для озимих культур. Однак посуха влітку вплинула на врожайність сільськогосподарських культур, особливо кукурудзи.

3. Ціни на кілька основних агрохімічних активних речовин, зокрема гліфосат і глюфосинат, залишалися високими протягом року.

4. Вартість продукту залишається дуже високою, особливо в Європі, після впливу російського вторгнення в Україну на витрати на енергію, а також на врожайність.

5. Сильний попит був зафіксований на початку сезону, особливо в Північній і Південній Америці, оскільки виробники прагнули забезпечити потреби в агрохімічних препаратах на весь сезон після проблем із постачанням наприкінці попереднього сезону.

6. Обмін валют. Долар США значно зміцнився по відношенню до багатьох валют, зокрема євро, японської ієни, індійської рупії, британського фунта стерлінгів і китайського юаня, в результаті чого ринки виглядають менш позитивними щодо перерахунку валют, ніж у місцевих виразах.

Очевидно, одним із найважливіших факторів, що вплинули на європейський ринок у 2022 році, був російсько-український конфлікт. Оскільки ці країни є значними експортерами низки сільськогосподарських товарів, це мало далекосяжні наслідки для світового сільського господарства та економіки. Крім того, конфлікт і наступні санкції проти Росії призвели до дуже високих витрат на енергоносії в усьому регіоні, а також до дефіциту та подальшого зростання цін на ключові ресурси, такі як добрива.

Озимі культури в більшості регіонів ЄС у 2021-2022 роках виграли від температур, вищих за середні, і рясних дощів протягом ключових періодів вегетаційного періоду, хоча літні умови були дуже спекотними та сухими в більшості регіонів. Найбільше від несприятливих умов постраждали кукурудза, соя та соняшник. Проте ці умови пішли на користь збиранню озимих культур. У результаті на європейському агрохімічному ринку польових культур у 2021-22 роках спостерігалася чітка відмінність: продукти для озимих культур показали хороші результати завдяки сприятливим умовам посіву та ранньою весною (ключове вікно фунгіцидів для зернових), тоді як для ярових культур, рекордні посухи та спека обмежують продажі, особливо кукурудзи, що має комплексний вплив на менші площі та врожайність.

Високі ціни на сільськогосподарські товари певною мірою вплинули на доходи виробників, однак нижчі очікування щодо врожайності обмежили застосування виробників на постраждалих від посухи культурах, які вважалися менш придатними для повернення інвестицій (ROI) у використання пестицидів.

Таблиця 1.1

Обсяг продажу агропродукції на ринку ЄС

Company Agrochemical Sales in Europe – Agricultural Year (Oct-Sep)						
Company	2021		2022		2022/21 Change %	
	€m.	\$m.	€m.	\$m.	€	\$
ADAMA	851	1,019	969	1,052	13.9	3.2
BASF ²	1,884	2,261	1,975	2,138	4.8	-5.4
Bayer	2,824	3,387	3,359	3,655	18.9	7.9
Corteva	1,131	1,359	1,386	1,509	22.5	11.0
FMC	770	922	812	887	5.5	-3.8
Sumitomo Chemical ¹	222	265	227	245	2.3	-7.5
Syngenta Crop Protection ²	2,316	2,778	2,302	2,965	-0.6	6.7
UPL	695	835	794	864	14.2	3.5
TOTAL	10,441	12,826	11,824	13,315	10.6	3.8

¹Health & Crop Sciences

²Reported within Syngenta Group. Estimate includes eliminations.

*AgbioInvestor estimate

Ціни на агрохімікату значно зросли в Європі у 2022 році, і хоча сильна сільськогосподарська економіка переважала, підвищуючи купівельну спроможність виробників, рекордна посуха обмежила потенціал ринку. Крім

того, девальвація євро щодо долара мала значний вплив на показники ринку в доларах США.

Ринок у 2022 році значно зріс порівняно з 2021 роком, переживши найрізкіше зростання за майже два десятиліття. На ринок виграли високі ціни на сільськогосподарську продукцію, тоді як вартість ринку підвищилася завдяки збереженню високих цін на агрохімікату. Очікується, що ринок засобів захисту рослин у 2023 році не матиме такого ж рівня зростання, як у попередні два роки. Ранні очікування свідчать про те, що зростання ринку становитиме від -2% до +2%, залежно від ціноутворення на агрохімікату протягом року, причому ціни зараз знижуються з пікових рівнів кінця 2021 року. Очікування збільшення запасів і падіння цін на товари можуть обмежити можливості для того, щоб будь-яке подальше підвищення ціни поглиналося на рівні виробника на шкоду ринковій вартості.

Основними глобальними факторами, що лежать в основі цих припущень про зростання, є:

Очікування зниження цін на добрива можуть збільшити витрати на захист рослин.

Ціни на енергоносії залишаються високими, але очікується, що вони знизяться з пікових рівнів 2022 року.

Очікується, що ціни на сировинні товари залишаться високими в 2023 році, але нижче рівня 2022 року. Коливання основних валют (китайського юаня, японської єни, євро, фунта стерлінгів) порівняно з долларом США.

Ціни на агрохімікату стабілізуються порівняно з піками кінця 2021 року, але побоювання щодо високих витрат на енергію, особливо в Європі, залишаються.

Можливість відновлення після посухи в центральній і південній Європі, на півдні і на заході США та в деяких частинах Африки.

Європа Україна отримає вигоду від повернення чорноморського експорту.

Зернові (+1,7%) і ріпак (+1,4%) зросли в порівнянні з попереднім роком, але кукурудза скоротилася на 1,5%.

На доступність продукту та, як наслідок, на його використання в Росії вплинуло зниження внутрішнього виробництва агрохімікатів, а на імпорт вплинули санкції.

Потенційне відновлення після посухи в літніх посівах і середземноморських країнах. Постійно високі витрати на енергію впливають на агрохімічне виробництво та доступність продукції.

Через спекотне та посушливе літо в більшості регіонів очікується, що запаси продуктів, орієнтованих на літні культури, будуть високими.

У Німеччині вперше зафіксовано вибух пшениці. На європейські вимоги до зерна може вплинути сильний спалах пташиного грипу (год для птиці є значним джерелом збуту європейського зерна). ЄС відкладає плани скорочення пестицидів через занепокоєння щодо впливу на ціни на продукти харчування.

Сівба озимих значно відстає від темпів у Росії.

Грудневі оцінки COCERAL на 2023 рік у ЄС-27 показують, що посівні площі під кукурудзою можуть скоротитись на 1,5% до 8,5 мільйонів гектарів через нижчі площі у Франції, Польщі та Румунії. Очікується, що площі посівів м'якої пшениці, яка становить більшу частину загальної площі пшениці, зростуть на 1,9% до 22,3 млн га. Очікується, що збільшення площ у Франції, Німеччині, Угорщині та Іспанії з лишком компенсує падіння в Польщі.

РОЗДІЛ 2

СТАН РИНКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЧАСТКИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ

2.2. Вплив різних факторів на стан українського ринку

Як зазначалося раніше, російське вторгнення в Україну мало значний вплив на всю Європу та за її межами, причому найгостріше відчутні наслідки для сільського господарства спричинили зростання вартості енергії та добрив. Щоб пом'якшити наслідки цих витрат на енергоносії для населення, Німеччина зробила крок, щоб націоналізувати постачальників природного газу Uniper, найбільшого в країні імпортера російського газу.

Інші заходи, вжиті для зменшення негативних наслідків по всій Європі, включали перерозподіл Європейською комісією близько 140 мільярдів доларів податків на надприбуток підприємствам і домогосподарствам як надзвичайний захід.

Окрім вищих витрат, пов'язаних з хімічним виробництвом, високі витрати на енергію мали найбільш прямий вплив на ринок засобів захисту рослин у теплицях, вирощених у теплицях, з вимогою підтримувати клімат-контроль урожаю протягом усього періоду росту, а потім поміщати в холодне зберігання після збору врожаю. виявився надзвичайно дорогим. Ці витрати значно зменшили доходи виробників, причому більші витрати на паливо/енергію зазвичай призводили до менших витрат на виробничі ресурси, включаючи засоби захисту рослин.

Незважаючи на те, що високі витрати на енергоносії вплинули на виробництво багатьох товарів, у тому числі агрохімікатів, у Європі після російського вторгнення, ще одним фактором, який слід враховувати, є рішення, прийняте багатьма країнами щодо заборони виробництва засобів захисту рослин у цій країні, які втратили схвалення. Це потенційно має значні наслідки для багатьох компаній, які виробляють засоби захисту рослин у регіоні для експорту та використання в інших місцях, включаючи великі транснаціональні компанії з

великими виробничими потужностями в Європі, зокрема BASF, Bayer, Syngenta та Corteva. Ці директиви вперше були введені в Швейцарії в 2020 році, а подібні правила були введені в ЄС через Францію та Німеччину в 2022 році. Очікується, що ці правила будуть поширені на весь ЄС і, можливо, на Велику Британію, де є низка підприємств, що виробляють продукцію. Заборонені для використання в країні останніми роками стали предметом все більшої уваги громадськості.

Таблиця 2.1

Засоби захисту рослин (ринкові частки в ЄС)

Europe Crop Protection Market 2022: Country Development			
Country	Nominal US\$ 1 Yr Change 2022/21 (%)	Nominal US\$ 5 Year Change 2022/17 (% p.a.)	Real 5 Year Change 2026F/21 (% p.a.)
France	-3.8	-1.8	-0.7
Russia	14.8	6.3	2.2
Germany	-2.8	-2.5	-0.4
Italy	-6.3	1.6	-0.3
Spain	-5.7	2.2	1.4
UK	4.9	2.4	0.2
Romania	-0.8	3.5	2.1
Ukraine	-23.4	0.5	0.1
Poland	-4.5	-2.9	1.9
Netherlands	-3.0	1.2	1.5
Rest	-2.0	1.1	1.5
Total Europe	-1.7	0.9	0.8

Незважаючи на те, що останніми роками на європейський ринок засобів захисту рослин вплинуло кілька непередбачуваних подій, зокрема глобальна пандемія, конфлікт між Україною та Росією та екстремальні погодні умови в багатьох регіонах, на горизонті є багато ключових факторів, які, як очікується, будуть рухати ринок розвитку протягом наступних 10-15 років. До найбільш значущих з них відносяться.

Політика сталого розвитку на рівні країни та ЄС.

Регулювання продукції, що обмежує вибір виробника для боротьби зі шкідниками. Посилення уваги до більш стійких рішень, включаючи біологічні засоби захисту рослин. Подальше проникнення цифрового сільського

господарства. Постійне зростання ринку на ринках, що розвиваються (головним чином нових учасників ЄС).

З точки зору політики сталого розвитку, ці директиви можуть суттєво змінити застосування засобів захисту рослин в ЄС та в інших країнах, де очікується впровадження подібної політики, наприклад у Великій Британії та Швейцарії.

Європейська зелена угода (EGD), запроваджена Європейською комісією в грудні 2019 року, спрямована на перетворення ЄС на сучасну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку. Ця ініціатива є дорожньою картою для досягнення мети ЄС стати кліматично нейтральним до 2050 року, з кількома заходами, які будуть запроваджені протягом наступних років для досягнення цього. Крім того, очікується, що EGD виступатиме як важливий інструмент для досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР), викладених у Порядку денному сталого розвитку до 2030 року, зокрема цілей щодо зміни клімату, деградації екосистем та харчування.

20 травня 2020 року Європейська комісія оголосила про публікацію як Стратегії F2F, так і Стратегії ЄС з біорізноманіття на 2030 рік, які містять дорожні карти для підвищення стійкості харчових продуктів і сільського господарства до 2030 року в рамках EGD.

Ці стратегії подібні до EGD тим, що вони не є законодавчими, але забезпечують основу для майбутнього законодавства про продовольство та сільське господарство. Крім того, існуючі нормативні акти та директиви будуть переглянуті та за необхідності внесені зміни, щоб вони відповідали цілям цих двох стратегій та EGD.

Зменшити використання хімічних речовин і більш небезпечних пестицидів на 50% і зменшити ризики їх використання. Зменшити втрати поживних речовин принаймні на 50%, забезпечуючи при цьому відсутність погіршення родючості ґрунту. Скоротити використання добрив щонайменше на 20%.

Зменшити продаж антимікробних препаратів для сільськогосподарських тварин і в аквакультури на 50% Збільшити органічне землеробство до 25% від загальної площі сільськогосподарських угідь

Щоб зменшити ризик хімічних та більш небезпечних пестицидів, ЄС опублікував оновлені гармонізовані індикатори ризику (HRI) для пестицидів, які використовуються для визначення ризику для кожного активного інгредієнта на ринку. Ці HRI використовуються для оцінки тенденцій ризику від використання пестицидів і, як очікується, призведуть до регуляторних заходів, які обмежують або припиняють використання певних активних інгредієнтів для захисту рослин. Це сталося після прийняття ЄС списку активних інгредієнтів, які вважаються кандидатами на заміну:

Єврокомісія визначила список кандидатів на заміну (CforS); це активні інгредієнти (AI), які суперечать двом із трьох наступних критеріїв — стійкості, біонакопичення та токсичності. Ші CforS проходять процес порівняльної оцінки, згідно з яким їх використання, ймовірно, буде виключено, якщо існують відповідні заміни. Мідні фунгіциди були ідентифіковані як CforS, оскільки вони є важкими металами, які характеризуються як накопичувальні та токсичні; однак через відсутність природних альтернатив мідні фунгіциди були повторно схвалені в 2019 році, причому загальна річна норма внесення зменшилася на третину. На відміну від цього, фунгіцид CforS пропіконазол не був повторно схвалений у 2018 році, оскільки на ринку доступні численні альтернативи.

Таким чином, CforS перебуває під значним тиском додаткового раунду регулятивної перевірки стосовно того, чи існують безпечніші альтернативи, і в галузі широко очікується, що більшість із цих продуктів зрештою покинуть ринок ЄС. Очікується, що прийняття цих заходів призведе до значного скорочення кількості звичайних активних інгредієнтів для захисту рослин, доступних виробникам у ЄС, а багато продуктів будуть виведені з ринку в найближчі роки.

Очікується, що втрата цієї цінності через регулювання стане найбільш значним дефлятором у розвитку вартості європейського ринку засобів захисту

рослин протягом наступних 10-15 років, причому кілька комерційно значущих продуктів залишать ринок лише протягом наступних кількох років, виходячи з поточної системи регулювання та до врахування розрахунку HRI.

Щоб досягти своєї мети щодо зменшення загального використання хімічних пестицидів і ризику до 2030 року, Європейська комісія зробить наступні кроки:

- переглянути Директиву про стале використання пестицидів;
- покращення положень щодо інтегрованої боротьби зі шкідниками (IPM);
- пропагувати використання альтернативних методів захисту посівів від шкідників і хвороб.

IPM було виділено як одну з ключових стратегій, яку слід просувати, щоб зменшити загальне використання та залежність від хімічних пестицидів, особливо більш небезпечних пестицидів.

Європейська комісія сподівається, що більш широке застосування IPM сприятиме використанню альтернативних методів контролю, таких як сівозміна, механічна прополка та використання біопестицидів.

Хімічні пестициди є одними з найбільших факторів продуктивності сільського господарства. Зменшення їх загального використання на 50% без відповідної альтернативної заміни, ймовірно, призведе до значного зниження сільськогосподарської продуктивності в ЄС на гектар землі.

Однак такі технології, як точне або цифрове землеробство, селекція насіння та інновації в галузі захисту рослин, можуть призвести до зменшення використання пестицидів і ризику, а також зменшити вплив сільського господарства на навколишнє середовище, збільшити біорізноманіття та зберегти або підвищити продуктивність. Проте зацікавлені сторони галузі підкреслили перешкоди для впровадження цих технологій в ЄС. Деякі з основних проблем включають суворе та складне нормативно-правове середовище ЄС та його неефективні процедури оцінки та прийняття рішень.

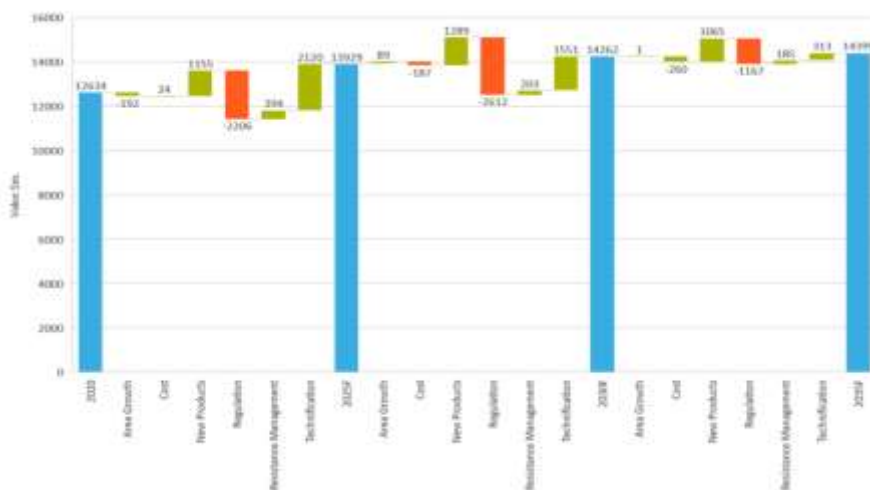
Щоб підтримувати рівень продуктивності сільського господарства, одночасно зменшуючи використання хімічних пестицидів і ризику, ЄС має створити відповідне нормативне та правове середовище, яке може підтримувати

Ще одним фактором, який слід враховувати при довгостроковому розвитку європейського ринку захисту рослин, є зміна клімату. Зміна клімату вже негативно вплинула на більшість основних видів сільськогосподарських культур, зі змішаним впливом, який спостерігається для кукурудзи та сої в Західній Європі; змішаний вплив, що спостерігається для рису в Південній Європі; і значною мірою позитивний вплив на врожайність і продуктивність пшениці в Північній Європі.

Також очікується зміна інтенсивності та складу місцевих популяцій шкідників, причому очікується, що виробники зіткнуться з популяціями та видами шкідників, які раніше не були ідентифіковані в регіоні. Останнім прикладом є виявлення бластної хвороби, викликані грибок *Magnaporthe oryzae* патотипу *Triticum*, на південному заході Німеччини. Цей випадок є першим зареєстрованим випадком вірусу в Німеччині, його виявили на необроблених землях серед диких трав. Хвороба, яка потенційно може заразити зернові культури, такі як пшениця та ячмінь, раніше не вважалася проблемою для виробників центральної та північної Європи.

Таблиця 2.2.

Ринкові частки засобів захисту рослин

Як можна побачити на діаграмі вище та як було зазначено раніше, очікується, що втрата вартості через дерегуляцію продукції стане найсерйознішим дефлятором ринкової вартості на європейському ринку засобів захисту рослин протягом наступних 10-15 років.

Очікується, що зростання буде зумовлено впровадженням нових продуктів, включаючи як хімічні, так і біологічні продукти, технологіями (тобто, переходом на більш досконалі та дорожчі засоби захисту рослин і збільшенням оброблених площ на ринках, що розвиваються), а також зростанням біопестициди в цілому.

У таблиці наведено припущення AgbioInvestor щодо розвитку до 2035 року на основі класу та сімейства продуктів (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Технічне регулювання на ринку засобів захисту

Key Assumptions Made in Forecasts				
Sector	Factor	2020-2025	2025-2030	2030-2035
Herbicides	Regulation	Strong impact (Amino Acids, ALS, Carbamates, Others)	Strong impact (VLCFA, ALS, 'Other Herbicides')	Impact mostly occurred in prior periods, weakening impact
	Technification	Early VRA adoption, Replacement of lost tech	Wider VRA adoption, Replacement of lost tech	Wide VRA and Mechanical control adoption, Strong Bioherbicide development
	Resistance	ALS, ACCase impact, Other Herbicides, Auxins and VLCFA benefit	ALS, ACCase impact, Other Herbicides, VLCFA, HPPD benefit	ALS, ACCase, early HPPD impact, Other Herbicides, VLCFA, Bioherbicides benefit
	New Products	Arylpicolinates, 'Other Herbicides', HPPD	'Other Herbicides', HPPD, Indaziflam, PPO	'Other Herbicides', Bioherbicides, PPO
Insecticides	Regulation	Strong pressure against many classes	Most pressure in early part of decade, some pressure on ketoenols, PRs	Limited pressure as most actions in 2020s
	Technification	Replacement of lost tech	Bioinsecticide adoption alongside chemicals	Bioinsecticide adoption replacing chemicals
	Resistance	Ketoenols, Fermentation benefit; NIs, Pyrethroids impact	'Other Insecticides', Bioinsecticides benefit; NIs, Pyrethroids impact	'Other Insecticides', Bioinsecticides benefit; NIs, Pyrethroids impact
	New Products	'Other Insecticides', Nematicides & Molluscicides, Bioinsecticides	'Other Insecticides', Diamides, Bioinsecticides	Bioinsecticides, 'Other Insecticides', Diamides
Fungicides	Regulation	Strong impact (triazoles such as tebuconazole, epoxiconazole, difenoconazole)	Drive to reduce pesticide volumes, impacts high-volume products (e.g. contact fungicides). Potential for certain SDHIs to also leave the market (e.g. benzovindiflupyr)	Impact mostly occurred in prior periods, weakening impact
	Technification	Increased focus on biofungicides, and bio/conventional hybrids.	Increased focus on organic cultivation practices	Increasing prevalence and efficacy of disease resistant crop varieties (e.g. grapes, potatoes, tomatoes)
	Resistance	Continued uptake of SDHIs	Sulphur, new introductions and biofungicides benefit from resistance in triazoles, strobilurins	Sulphur, new introductions and biofungicides continue to benefit from resistance in triazoles, strobilurins, SDHIs impacted by resistance
	New Products	Triazoles, 'Other Fungicides', SDHIs	'Other Fungicides', SDHIs, Oomycetes	'Other Fungicides', Biofungicides, SDHIs

Незважаючи на те, що найближчими роками європейський ринок засобів захисту рослин постане перед низкою проблем, які, зокрема, пов'язані з нормативним ландшафтом і подальшим обмеженням вибору продукції, у регіоні залишаються можливості. Це пов'язано зі зростанням ринків, таких як пестициди з низьким вмістом токсичних речовин/малих обсягів, включаючи як звичайні, так і біологічні продукти; і країни, що розвиваються, які ще більше відстають у плані впровадження продукції та технічного вдосконалення, наприклад Румунія та Болгарія, які нещодавно вступили в ЄС, а також країни, що не входять до ЄС, такі як Росія та Україна (за умови вирішення політичних питань).

Також залишаються можливості для впровадження більш низькотехнологічних продуктів, як це було виявлено в останні роки, наприклад, розширення ринку для нішевих активних речовин, таких як просульфокарб і фолпет, як альтернативи усталеним продуктам, які регулювалися з ринку. Очевидно, що існує низка проблем на тому, що зазвичай вважається розвиненим ринком з точки зору виробництва сільськогосподарських культур, однак, якщо їх вдасться подолати, існує значний потенціал для отримання вигоди від поштовху до більш стійких систем виробництва сільськогосподарських культур.

Більші вигоди від лібералізації трансатлантичної торгівлі отримають експортери харчових продуктів, а не сільськогосподарських [12]. Якщо, незважаючи на масштаби лібералізації нетарифних бар'єрів у торгівлі товарами та послугами, можна спостерігати зростання експорту сільськогосподарської продукції з ЄС до США на 15–16%, то щодо продуктів харчування зниження нетарифних бар'єрів на 10% або 25% відповідно може призвести до збільшення їх експорту приблизно на 26% або 45,5%. Водночас можна було очікувати зростання імпорту сільськогосподарської продукції зі США на 21–22%, а також збільшення закупівель перероблених харчових продуктів на американському ринку на 56,5% або 74,8% (адекватно ступеню лібералізації нетарифних заходів) [12]. Більш динамічні зміни у двосторонній торгівлі

сільськогосподарською продукцією прогнозує [5], який показав, що укладення трансатлантичної угоди, яка передбачає повне скасування тарифів і 25% скорочення нетарифних заходів, може призвести до збільшення експорту приблизно на 150%. сільськогосподарської продукції з ЄС до США та збільшення її імпорту із США до ЄС на 20 процентних пунктів більше, ніж експорту.

2.2. Регулювання та обмеження ринку сільськогосподарської продукції

Що стосується обміну з іншими торговельними партнерами, то можна зафіксувати незначне обмеження імпорту сільськогосподарської сировини та збільшення її експорту з ЄС та США на 7% та 12,6% відповідно. Таким чином, розвиток двосторонньої торгівлі буде проявлятися менш ніж пропорційно в торгових відносинах аналізованих країн з іншими партнерами.

Найбільш уразливими через зміни в результаті укладення ТТІР можуть бути ринки м'яса, молока, цукру, зернових, а також фруктів і овочів. Згідно з моделюванням, проведеним [20], реалізація ТТІР може призвести до збільшення експорту червоного м'яса більш ніж у 4 рази, експорту м'яса птиці та цукру та майже в 3 рази. збільшення надходжень від експорту молочної продукції майже в 2,5 рази, експорту зернових – майже на 170%, експорту овочів та фруктів – на 90%. У свою чергу, імпорт зазначених груп товарів із США може зрости в 3,5 рази (червоне м'ясо), 10 разів (м'ясо птиці), 6 разів (цукор), 20 разів (молочні продукти) і трохи більше. 120% (зернові) і трохи нижче 97% (фрукти та овочі).

На попередніх переговорах щодо трансатлантичного партнерства, як і на переговорах щодо створення багатьох інших зон преференційної торгівлі та на форумі СОТ, аграрний сектор був однією з найбільш чутливих тем. Це стало наслідком насамперед асиметрії у рівні захисту ринків сільськогосподарської продукції в ЄС та США, що корелювало зі значними відмінностями у виробничому потенціалі сільського господарства та харчової промисловості в цих країнах [22]. У відносинах ЄС-США у США було виявлено 2,5-кратне

зниження тарифних бар'єрів у доступі до аграрних ринків [2], що додатково, меншою мірою, підтримало внутрішнє виробництво [4].

Результати виконаних прогнозів підтвердили очікування, що відповідають теорії інтеграції. Таким чином, внаслідок лібералізації двосторонньої торгівлі ЄС і США сильніший імпульс до збільшення експорту, як загального, так і агропродовольчої продукції, може проявитися в США, які до встановлення преференційних торгова зона, використовувався нижчий рівень захисту ринку. З огляду на невідповідність рівня тарифів на сільськогосподарську та несільськогосподарську продукцію, більші відмінності в динаміці збільшення експорту в аналізованих економіках можна виявити на мезо-, а не на макроекономічному рівні. Однак, зважаючи на відносно низьку важливість трансатлантичного торговельного партнера, потужне створення двосторонньої торгівлі не означатиме значного збільшення загальної торгівлі сільськогосподарськими продуктами харчування.

З одного боку, укладення угоди про вільну торгівлю між ЄС і США, що призведе до скасування тарифів і забезпечення більшої регулятивної єдності, дасть шанс для розвитку двостороннього експорту та кращого використання потенціалу трансатлантичного ринку, а потім і зміцнення позицій обох торгових партнерів на світовому ринку. З іншого боку — на рівні сектора — це може викликати занепокоєння щодо потенційного зниження стандартів безпеки харчових продуктів і захисту навколишнього середовища, а також зростаючого конкурентного тиску з боку американських виробників і експортерів харчових продуктів, які користуються легшим доступом до єдиний європейський ринок.

Аналізуючи хід попередніх переговорів і підхід ЄС і США до зміни торговельної політики, повне усунення тарифних бар'єрів у торгівлі агропродовольчою продукцією між ЄС і США викликає сумніви. Більш імовірним рішенням видається обмежена лібералізація торгівлі так званими чутливими продуктами, а також встановлення кількох безмитних і тарифних квот. У свою чергу, з огляду на кількість уже запроваджених нетарифних бар'єрів та активність обох партнерів щодо ініціювання дій із запровадження

нових [6], а також розгляд спорів щодо санітарних та фітосанітарних стандартів, досягнення будь-якого консенсусу з цього приводу буде бути складним.

Оцінюючи наслідки потенційної трансатлантичної угоди для агропродовольчого сектору ЄС, слід підкреслити, що можливість отримати переваги від преференційних умов торгівлі та розвитку експорту на американський ринок вимагатиме від виробників зіткнутися з конкуренцією спеціалізованих, великих американських ферми, що мають переваги в ціні та ефективності. При високому рівні захисту сільськогосподарського ринку сільськогосподарські виробники в ЄС не піддаються значному, прямому конкурентному тиску з боку аграрного сектора США. У цьому контексті може виникнути питання: який поточний рівень конкурентоспроможності агропродовольчої галузі ЄС у торгівлі зі США та чи сприятиме укладення потенційної угоди про партнерство кращому використанню потенціалу трансатлантичного ринку, чи, скоріше, це становило б реальну загрозу та становило б ризик послаблення конкурентної позиції виробників продуктів харчування в ЄС.

Специфіка визначення конкурентної позиції визначається рівнем якості та фітосанітарної чистоти предмету торгівлі, забезпеченням точної логістики та радіаційної безпеки товару, який потрапляє відповідним транспортом – морським або залізничним шляхом.

2.3. Міжнародна конкурентоспроможність агропродовольчої галузі в країнах ЄС.

Проблема конкурентоспроможності агропродовольчої галузі у країнах ЄС часто досліджується як з точки зору виробничого потенціалу, так і продуктивності сільського господарства [4], а також міжнародну конкурентну позицію агропродовольчої галузі [4]. Зважаючи на обмежений доступ до вичерпних даних та інформації, порівнянних у міжнародному масштабі, аналізи

конкурентоспроможності та конкурентоспроможності харчової промисловості проводяться відносно рідко [9].

Більшість досліджень, проведених на сьогоднішній день, стосуються конкурентоспроможності агропродовольчого сектору ЄС у світовій торгівлі [4] або конкурентоспроможності агропродовольчого сектору в окремих країнах-членах ЄС у внутрішньорегіональній торгівлі [10]. Стосовно трансатлантичних відносин, найчастіше проводяться порівняльні аналізи конкурентоспроможності агропродовольчого сектора в ЄС і США стосуються світової торгівлі [9]. Крім того, порівняльні переваги США також досліджувалися у випадку експорту вибраної рослинної сировини на єдиний європейський ринок [5], а також порівняльні переваги польського агропродовольчого сектору на ринку США [5]. Навпаки, проблема ідентифікації порівняльних переваг агропродовольчого сектору ЄС на ринку США залишилася поза увагою. Таким чином, ця стаття заповнює існуючу прогалину в дослідженнях у сфері конкурентоспроможності трансатлантичної торгівлі агропродовольчою продукцією.

Додаткова цінність цих досліджень проявляється не лише на суто науковому рівні, а й з точки зору застосованої методології. Відправною точкою в дослідженнях конкурентоспроможності, що впливає з міжнародної торгівлі, є концепція порівняльних переваг. Тут слід підкреслити, що розвиток сучасних теорій торгівлі не обмежував значення класичної концепції порівняльних переваг при поясненні напрямків експортної спеціалізації окремих країн [5]. Концепція порівняльної переваги постулює, що з припущеннями вільної, необмеженої торгівлі та досконалої конкуренції на ринках кожна країна повинна спеціалізуватися на виробництві товару, для якого вона має відносну цінову перевагу або, іншими словами, нижчі альтернативні витрати виробництва однакові товари між країнами [3,4]. Показники, що виявляють порівняльну перевагу, особливо корисні при вимірюванні міжнародної конкурентоспроможності на рівні сектора національної економіки. Хоча вони не здатні вказати джерело переваги, вони дають чітку картину конкурентного становища [5].

Крім того, вони є додатково корисними, оскільки дають змогу порівнювати аналізований сектор з іншим, враховуючи як попит і пропозицію даного продукту, так і витрати на маркетинг і транспорт або доставку [6].

У проведених на сьогоднішній день дослідженнях часто використовувався один із показників виявлених порівняльних переваг, тобто індекс виявлених порівняльних переваг Баласи (RCA), який є відношенням частки експорту аналізованого продукту у світовій/регіональній торгівлі до частки експорту всього сектора світової/регіональної торгівлі [7]. Цей показник в аналізі міжнародної конкурентної позиції агропродовольчої галузі застосовувався в попередніх дослідженнях [8]. Недолік індексу Баласи пов'язаний з оцінкою порівняльних переваг лише на основі вартості експорту. Таким чином, більш об'єктивні результати аналізу забезпечують підходи з використанням Vollrath Revealed Competitiveness Index (RC), який є різницею натуральних логарифмів виявлених порівняльних переваг в експорті ($RCA = RXA$) та індексу, встановленого аналогічним чином для виявлених порівняльних переваг в імпорті (RMA). Таким чином, імпортна та експортна ситуація даної країни розглядається одночасно [6]. Індекс RC разом з Lafay Trade.

Використовуючи підхід Widodo, заснований на показниках двосторонньої торгівлі у 2010 та 2020 роках, було нанесено на карту вибрані агропродовольчі товари, експортовані з ЄС на ринок США. Конкурентну позицію агропродовольчого сектору ЄС у трансатлантичній торгівлі було оцінено в контексті потенційних змін в інституційних умовах торгівлі в результаті укладення угоди про створення зони вільної торгівлі ЄС-США. Матриці Відодо були побудовані для груп товарів, частка яких у структурі експорту або імпорту до/зі США протягом принаймні одного року, охопленого дослідженням, становила 5% і більше. Аналізу порівняльних переваг передував аналіз товарної структури двосторонньої агропродовольчої торгівлі між ЄС та США.

2.4. Товарна структура експорту на дорогих ринках.

У 2010–2020 роках вартість експорту агропродовольчої продукції з країн ЄС до США зростає в 2 рази, досягнувши в останній досліджуваний рік 21,2 млрд євро. Збільшення імпорту продовольства було менш динамічним. У 2020 році вартість імпорту сільськогосподарської продукції та продуктів харчової промисловості зі США до ЄС становила 9,7 млрд євро і була трохи більше ніж на 50% вищою, ніж у 2010 році. Важливо, що протягом усього аналізованого періоду ЄС займав позицію нетто-експортера агропродовольчої продукції до США, тоді як зафіксоване позитивне сальдо торгівлі зросло з 4,2 млрд євро у 2010 році до 11,5 млрд євро у 2020 році.

В експорті агропродовольчої продукції з ЄС до США переважали готові харчові продукти, алкогольні напої та тютюнові вироби. У 2020 році вартість експорту цих продуктів на американський ринок перевищила 15 млрд євро, що становило понад 70% загального експорту агропродовольчої продукції з ЄС до США. Щороку імпорт цієї асортиментної групи із США зменшувався від 3,5 до понад 5 разів. У 2010–2020 роках темпи зростання експорту за цим розділом Комбінованої номенклатури (КН) були швидшими, ніж темпи зростання імпорту. Таким чином, ЄС систематично отримував профіцит торгового балансу, який в останній досліджуваний рік становив 12,3 млрд євро і був на 800 млн євро вищим, ніж у загальній торгівлі сільськогосподарськими продуктами харчування.

ЄС також зміцнив свої позиції нетто-експортера живих тварин і продуктів тваринного походження, а також жирів і олії до США. У 2020 році перевищення експорту над імпортом в обох розділах перевищило 1 млрд євро і було майже в 6,5 та понад 2 рази більше, ніж у 2010 році. Значення цього асортименту в структурі агропродовольчої торгівлі зі США все ж було значно меншим, ніж у випадку з переробленими харчовими продуктами. У 2020 році жири та олії становили приблизно 6% загального експорту та 3% імпорту, тоді як для живих

тварин та продуктів тваринного походження – близько 11% як для експорту, так і для імпорту.

Порівняна частка в експорті (12%), але набагато більша в імпорті (57%) була зафіксована для продуктів рослинного походження, у випадку з якими ЄС зафіксував поглиблення дефіциту товарообігу. В минулому аналізованому році витрати на імпорт овочевої продукції зі США перевищили доходи, отримані ЄС від експорту цього асортименту на американський ринок приблизно на €3 млрд, тобто на 65% більше, ніж у 2010 році. У двосторонніх відносинах це свідчить про більш необхідний характер імпорту зі США для ЄС, ніж навпаки.

Це спостереження підтверджується детальнішим аналізом товарної структури агропродовольчої торгівлі ЄС із США. У 2010 році фрукти та горіхи (фісташки та мигдаль) і насіння олійних культур (в основному соя, вирощена в Європі в обмеженому обсязі) разом становили приблизно 40%, а в 2020 році 50% загального імпорту агропродовольчої продукції зі США до ЄС. У свою чергу дефіцит товарообігу в торгівлі цією продукцією зростав. У минулому аналізованому році у двосторонній торгівлі фруктами та горіхами вартість імпорту до ЄС перевищила вартість експорту до США на 2,4 млрд євро, тоді як у торгівлі насінням олійних культур – на 1,8 млрд євро, що разом зменшило торговий баланс ЄС із США на понад 35%. Окрім цих двох товарних груп, від’ємний, але нижчий за значенням і зменшуваний у 2010–2020 роках торговельний баланс також був зафіксований у торгівлі рибою, ракоподібними та молюсками (305 мільйонів євро у 2020 році), тютюном і тютюновими виробами (195 мільйонів євро). а також залишки та відходи харчової промисловості (36 млн євро).

Вищезазначені товарні групи разом із безалкогольними та міцними алкогольними напоями та крупами були іншими важливими товарними групами в імпорті зі США до ЄС. В експорті агропродовольчої продукції на американський ринок приблизно 45–50% загального обсягу експорту становили безалкогольні та алкогольні напої (вина, коньяки, пиво та віскі), а приблизно 5–7% припадало на зернові продукти (наприклад, кондитерські вироби). та

макаронні вироби), продукти з фруктів та овочів, жири та олії (переважно оливкова олія), інше їстівні напівфабрикати та молочні продукти. Зі сказаного випливає, що характерною рисою експорту агропродовольчої продукції з ЄС до США є низька частка основної сільськогосподарської сировини при високій частці перероблених харчових продуктів і напоїв, переважно алкогольних напоїв.

Тут слід підкреслити, що лише напої та міцні алкогольні напої забезпечили ЄС дуже високе позитивне сальдо торгівлі у 2020 році, яке досягло 8,3 мільярда євро та становило понад 70% позитивного загального торгового балансу. З огляду на шість груп товарів, частка яких в експорті агропродовольчої продукції з ЄС до США перевищує 5%, забезпечене ними позитивне сальдо торгівлі у 2020 році склало €13,3 млрд, тобто на понад 15% більше, ніж профіцит. у загальному обсязі торгівлі, зменшеному за рахунок імпорту фруктів, горіхів та насіння олійних культур.

Аналізуючи товарну структуру агропродовольчої торгівлі ЄС із США, вона розвивається за міжгалузеву моделлю через малу структуру комплементарності сільськогосподарського виробництва зі схожих кліматичних зон. Як наслідок, у США спостерігається дуже малий попит на сільськогосподарську продукцію помірної кліматичної поясу, що надходить з ЄС, яка виробляється в США ефективніше та дешевше і становить надлишок експорту цієї країни.

Міжгалузевий характер торгівлі агропродовольчою продукцією ЄС із США підтверджено результатами досліджень, проведених [8]. Вони показали, що у 2007–2018 рр. цей тип спеціалізації в торгівлі агропродовольчою продукцією ЄС із США посилювався та поглиблювався, водночас спостерігалася внутрішньогалузева торгівля, насамперед у торгівлі різноманітною продукцією преміум-класу, яка навряд чи можна замінити іншими продуктами. З огляду на вищезазначене можна припустити, що саме в цьому виді торгівлі ми можемо знайти найбільші шанси для розвитку експорту продовольства з країн ЄС на американський ринок.

Низька інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі агропродовольчою продукцією ЄС із США може, у свою чергу, бути виправданою, наприклад, значною віддаленістю та різницею в абсолютному розмірі ринків торгових партнерів, а також різними рівнями економічний розвиток аналізованих країн [8]. З огляду на аналіз [7] можна припустити, що підвищенню ступеня внутрішньогалузевої спеціалізації може сприяти приналежність досліджуваних країн до однієї зони преференційної торгівлі.

Картографування агропродовольчої торгівлі ЄС із США є основою для торговельного балансу.

На підставі встановлених значень Balassa Revealed Comparative Advantage Index (RCA) у 2020 році ЄС виявив порівняльні переваги ($RCA > 1$) в експорті на ринок США за всіма основними товарними групами в структурі експорту (частка в структура експорту понад 5%), крім харчових харчових продуктів. Найвигідніша конкурентна ситуація склалася в експорті молочної продукції (ГС 04—розділ 04 Гармонізованої системи) та продукції борошномельно-переробної промисловості (ГС 19). У 2010–2020 роках ЄС зміцнив свої конкурентні позиції на американському ринку, що також відобразилося на покращенні отриманого активного торгового балансу (індекс торгового балансу — ТВІ). Високі порівняльні переваги та зростаючий позитивний торговий баланс ЄС також були створені в трансатлантичній торгівлі безалкогольними та алкогольними напоями (HS 22), а також продуктами з фруктів та овочів (HS 20).

Однак рівень порівняльних переваг знизився в торгівлі першою групою товарів, забезпечуючи ЄС майже 45% загального доходу від експорту продовольства до США, незважаючи на зростання його значень. Послаблення конкурентної позиції на американському ринку також спостерігалось в торгівлі кавою, чаєм та спеціями (HS 09), а також какао та продуктами з нього (HS 18), які в структурі експорту агропродовольчої продукції до США займали приблизно по 2–3% кожен.

Серед інших товарів, які мають значне значення в структурі експорту до США (понад 1,5%), ЄС не міг конкурувати в торгівлі рибою, ракоподібними та

моллюсками (HS 03), фруктами та горіхами (HS 08), насіння олійних культур (HS 12) та залишки та відходи харчової промисловості (HS 23). Поряд з напоями (HS 22) та різними харчовими продуктами (HS 21) вони були продуктами, які мали найбільше значення в структурі імпорту агропродовольчих товарів із США, і ті, для яких можна було виявити ознаки внутрішньогалузевої торгівлі, здійснювалися. для розширення асортименту, пропонованого на ринку ЄС або необхідного для повного задоволення попиту з боку єдиного європейського ринку. У результаті у випадку торгівлі чотирма вищезазначеними асортиментними групами (риба, ракоподібні та моллюски, фрукти та горіхи, насіння олійних культур, а також залишки та відходи харчової промисловості) ЄС був нетто-імпортером. Зі сказаного вище випливає, що в той час як з точки зору традиційних експортних особливостей ЄС досяг у своїй торгівлі зі США вигідної конкурентної позиції, він був або слабшим, або ЄС не продемонстрував переваги в торгівлі продуктами, одночасний імпорт яких був неодмінним.

Подібні висновки дає аналіз значень індексів конкурентоспроможності Vollrath Revealed Competitiveness Indexs (RC), а також відображення товарів відповідно до рівня Revealed Symmetric Comparative Advantages (RSCA) та індексу торгового балансу (ТБІ). В обидва проаналізовані роки групи товарів, у торгівлі якими ЄС генерував найвищі порівняльні переваги та займав позицію нетто-експортера на ринок США (група А), разом становили понад 85% загального експорту агропродовольчої продукції та забезпечила позитивне сальдо торгівлі в розмірі 7,8 млрд євро в 2010 році та 15,9 млрд євро в 2020 році.

Створення зони вільної торгівлі та зниження високих тарифів на імпорт молочних продуктів з ЄС до США [8] може сприяти створенню виробниками ЄС цінової переваги над їхніми конкурентами з Нової Зеландії та Аргентини. Однак умовою, яка має бути виконана для збільшення експорту молочної продукції з ЄС до США, буде прогресуюча регулятивна співпраця, спрямована на зменшення обмежувальних нетарифних бар'єрів, що використовуються США, що призводить до необхідності забезпечити еквівалентність стандартам, обов'язковим для американського ринку [20].

Таким чином, було б необхідно встановити прозорі правила для гармонізації та взаємного визнання стандартів (додаткову інформацію про це див., наприклад, [9]). Другим фактором сприяння експорту було б досягнення домовленості щодо забезпечення американською стороною захисту товарів ЄС із географічними зазначеннями. Проте можна з великою часткою ймовірності припустити, що це буде надзвичайно важко.

У багатьох раніше укладених угодах про вільну торгівлю як ЄС, так і США нав'язали свою позицію щодо захисту географічних зазначень. Детальні положення щодо цього були включені в угоди, укладені ЄС з Південною Кореєю, Сінгапуром, В'єтнамом, Японією та Канадою. США відстоювали свою концепцію системи товарних знаків для захисту географічних зазначень на переговорах щодо Угоди про транстихоокеанське партнерство [10]. Розбіжності в переговорних позиціях є результатом розбіжностей у підходах до охорони географічних зазначень по обидва боки Атлантики. Законодавчі рішення, прийняті в США, не дозволяють захистити деякі географічні зазначення, які охороняються в ЄС.

Це стосується продуктів, назви яких у США стали родовими (побутовими). Згідно з американським законодавчим органом, право використовувати такі назви має кожен виробник, а не, як це прийнято в ЄС, виробник цієї продукції, відповідність якої специфікації географічного зазначення підтверджено акредитованим сертифікаційним агентством. Як наслідок, для американських суб'єктів господарювання, які експортують на ринки третіх країн товари з загальними назвами, захищеними в ЄС, прийняття системи ЄС, що захищає географічні назви, означало б необхідність виходу з цих ринків (детальніше про системи захисту географічних зазначень див. ЄС і США [9]).

Досягнення компромісу щодо географічних зазначень також може дати шанс для розвитку експорту деяких спеціальних м'ясних напівфабрикатів. Навіть незважаючи на збільшення експорту червоного м'яса та птиці в понад 4 рази та майже в 3 рази відповідно, як прогнозувалося після впровадження угоди

про вільну торгівлю [20], малоімовірно, що ЄС стане основним і конкурентоспроможний постачальник цієї продукції на ринок США (будучи виробником з особливо низькими витратами на виробництво). Тим не менш, ЄС може отримати легший доступ до ринків преміум-продуктів із винятковою якістю та цінністю, пов'язаною з географічним походженням цих товарів. Подібним чином, як і в торгівлі молочною продукцією, також у цьому випадку зниження тарифів мало б супроводжувати лібералізацію нетарифних бар'єрів, з якими зараз стикаються експортери з ЄС.

Хоча розвиток двосторонньої торгівлі продуктами з фруктів і овочів у зоні вільної торгівлі не повинен заважати, більші проблеми можуть виникнути при торгівлі зерновими. Більший масштаб виробництва, хороші ґрунти в Кукурудзяному поясі, величезні та дешеві землі в Пшеничному поясі, високо механізоване сільське господарство та ефективна транспортна мережа дають США перевагу з високими витратами у виробництві зернових, зокрема кукурудзи та пшениці, над ЄС [20]. При низьких світових цінах тарифи ЄС забезпечують високий рівень захисту ринку ЄС від імпорту пшениці середньої та низької якості, яка використовується в основному для виробництва кормів для тварин. У свою чергу, усунення тарифних бар'єрів на імпорт із США може призвести до збільшення імпорту зі США як у випадку пшениці, так і кукурудзи, хоча в останньому випадку ситуація значною мірою залежатиме від напрямку американської політики щодо етанолу.

Проте збереження порівняльних переваг ЄС в експорті заготовок із зернових, схоже, нічого не загрожує. Це пов'язано з тим, що основними експортованими продуктами є хлібобулочні та кондитерські вироби, а також макаронні вироби [9], виготовлені з їстівних злаків у хлібобулочному секторі ЄС, який консолідується та отримує перевагу завдяки нижчим витратам і маржам обробки, водночас він може запропонувати споживачам щоб водночас купувати їм здоровіші альтернативи.

Зняття дискримінаційних тарифних бар'єрів могло б призупинити спостережувану з 2010 року тенденцію до зниження рівня порівняльних переваг

ЄС в експорті на американський ринок алкогольних напоїв, серед яких переважали вина. Крім того, вагомим чинником компенсації незбалансованості умов конкуренції на американському ринку та сприяння розвитку експорту з ЄС може стати уніфікованість фіскальних заходів та акцизів, що застосовуються на державному рівні. Зараз вітчизняні виробники вина, на відміну від своїх конкурентів з ЄС, мають право на податкові пільги або податкові кредити [20].

Результати дослідження демонструють, що ключову роль у створенні майбутніх порівняльних переваг агропродовольчої галузі ЄС на ринку США можуть відігравати нетарифні бар'єри в торгівлі. До них відносяться географічні зазначення, санітарні та фітосанітарні обмеження, правила безпеки харчових продуктів та адміністративні вимоги. Отже, можна припустити, що зниження рівня тарифного захисту для трансатлантичного ринку без зменшення нетарифних бар'єрів не обов'язково призведе до фактичного зниження рівня захисту, тоді як воно може призвести лише до зміни в його структурі. Здається, це підтверджується дуже високими оцінками адвалорних еквівалентів нетарифних бар'єрів для певних товарів, значно вищих за прийняті тарифи.

Зважаючи на труднощі кількісного визначення та підтвердження прямого впливу нетарифних інструментів на обсяги та структуру торгівлі (прихований характер захисту), регуляторна співпраця становила головну проблему на трансатлантичних торгових переговорах. У разі їх відновлення повне усунення регуляторних бар'єрів у торгівлі між ЄС та США, таких як санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри та географічні зазначення, виглядає малоімовірним. У такій ситуації необхідно було б здійснити гармонізацію вищезазначених інструментів, що, по суті, призвело б до того, що одна зі сторін системи регулювання буде обов'язковою для економіки свого торгового партнера. Не видається ймовірним, що будь-яка зі сторін трансатлантичної торговельної угоди погодиться на таке рішення. Іншим рішенням може бути побудова нової спільної системи стандартів, що, у свою чергу, потребуватиме часу та політичної волі для досягнення такої згоди.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра написана на актуальну тему, що піднімає проблеми управління експортною та фінансовою діяльністю підприємства сфери агробізнесу. Ця проблематика полягає у складності ситуації, яка повністю змінила підхід до організації всіх напрямків комунікацій підприємства, управління запасами та виконання контрактних зобов'язань перед третіми особами – нерезидентами та насиченням ринків необхідними товарами, сировиною та факторами виробництва. Фактори, що ускладнюють діяльність підприємства відомі та зумовлені пандемією COVID 19 та повномасштабною агресією РФ проти України, блокадою, скороченням наявної та працездатної робочої сили тощо.

Дослідження проблематики експорту української сільськогосподарської продукції знайшли відображення у працях науковців та економістів-практиків. Серед опублікованих останніми роками праць необхідно виділити ґрунтовний доробок О.П. Антонюка, В.М. Лисюка, Н.А. Карасьової, Ю.В. Кернасюка, Л.П. Петришина, І. Яціва та інших авторів.

Вони, загалом обґрунтували важливість експорту аграрної продукції для подальшого розвитку національного господарства як джерел розвитку однієї з основних галузей економіки, виділили конкретні проблеми формування фінансових ресурсів в зовнішній торгівлі аграрною продукцією в умовах війни та обмежень. Однак, кардинальна зміна ситуації та аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на те, що поза фокусом науковців залишаються питання зростання, належної динаміки і результативності експорту окремих товарних груп сільськогосподарської продукції та виявлення тригерів їх подальшого зростання в умовах війни та високих ризиків для підтримки ключових підприємств галузі.

Галузь займає важливе місце в економіці України, продукція має близько третини сучасного експорту, не більше 3% імпорту та майже чверть валового внутрішнього продукту держави. Потенціал підприємств сільського

господарства складає більш ніж 100% від сучасного стану. Однак, галузь потребує іноземних інвестицій та руху в напрямку розвитку технологій виробництва та розширення присутності на світових ринках через систему представництв та просування підприємств галузі.

Важливим аспектом розвитку є політична підтримка приватних підприємств на вищому рівні, що виявляється у розширенні квот на експорт сільськогосподарської продукції в країни ЄС та США. Також, належним чином впливає просування інвестиційного потенціалу країни на високому рівні транснаціональних корпорацій світу та фінансово-промислових колах розвинутих країн світу.

Важливим напрямком експорту є Близький Схід, особливо – країни Перської затоки та Туреччина. Необхідною умовою успіху в даному є розблокування морських транспортних коридорів та скасування протестного руху щодо експорту сільськогосподарської продукції на ринки Польщі, Словаччини та інших країн ЄС, через згуртовану позицію крупних експортерів.

Конкретними заходами, що забезпечують розширення експорту продукції є наступне:

- сертифікація якості продукції на рівні системи ISO 9000 та впровадження сучасних екологічних стандартів серії 14000;
- використання річкових портів Дуная для транспортування зерна та відкриття нових транспортних коридорів для залізничного сполучення;
- залучення міжнародних зернотрейдерів для участі у консорціумах з експорту зерна та формування дисконтної позиції щодо страхових виплат;
- формування присутності на відомих товарно-сировинних біржах (Франкфурт, Гонконг, Будапешт, Буенос-Айрес).

Комплекс зазначених заходів, разом з постійним підвищенням якості продукції, що постачається забезпечить зростання експорту української продукції, через механізми публічно-приватного партнерства та розвитку бізнесу та збільшення відповідних фінансових ресурсів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. The Statistics Portal. Acreage of genetically modified crops [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statista.com/statistics/263294/acreage-of-genetically-modofied-crops-by-country-since-2003>.
2. Research Institute of Organic Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fibl.org/en/themes/organic/farming/statistics.html>.
3. Trade statistics for international business development. Top 10 positions of world imports of agri-food products [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx.
4. Украинский рынок подсолнечного масла 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pelleta.com.ua/articles-rynok-podsolnechnogo-masla-2016.html>.
5. Яців І., Яців С. Формування цін на сільськогосподарську продукцію як чинник розвитку аграрного сектору економіки / І. Яців, С. Яців // Аграрна економіка. – 2015. – Т. 8. – № 1-2. – с. 24-30.
6. Ціни [Електронний ресурс]. – Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Україна на 8 місці у рейтингу найрозвинутіших аграрних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agropolit.com/news/172-ukraina-na-8-misti-u-reytingu-naurosvinutischih-agrarnih-krain>.
8. Зовнішня торгівля України товарами і послугами у 2015 році (статистичний збірник). – Держкомстат: Київ. – 2016. – 156 с.
9. Україна на зовнішніх аграрних ринках. Як компенсувати втрату ринку РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua/news/list/403...ukrainski-agrorynky.html>.
10. Антонюк О.П., Антонюк П.О., Лисюк В.М. Аналіз динаміки та структури експорту агропродовольчої продукції / О.П. Антонюк, П.О. Антонюк, В.М. Лисюк // Економіка харчової промисловості. – 2017. – Випуск 3. – Том 9. – с. 8-15.

11. Барилевич О.М. Стан та проблеми розвитку сільського господарства України / О.М. Барилевич // Молодий вчений. – 2015. – No 8. – с. 36-39.
12. Карасьова Н.А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України / Н.А. Карасьова // Економіка АПК. – 2016. – No 8. – с. 41-48.
13. Мука – продукт високої добавленої стоимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://analytics/Muka-product-vysokoj-dobavlennoj-stoimosti>.
14. Ю.В. Кернасюк. Агробізнес сьогодні – Глобальні тренди світового агроринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/item/7958-hlobalni-trendy-svitovoho-ahrorynku.html>.
15. Петришин Л.П. Співвідношення цінових тенденцій на світовому та національному агропродовольчих ринках / Л.П. Петришин // Причорноморські економічні студії: економіка та управління підприємством. – 2016. – Випуск 6. – с. 92-96.
16. The Statistics Portal. Acreage of genetically modified crops (2013), available at: <http://www.statista.com/statistics/263294/acreage-of-genetically-modofied-crops-by-country-since-2013> (Accessed 20 January 2018).
17. Research Institute of Organic Agriculture (2017), available at: <http://www.fibl.org/en/themes/organic/farming/statistics.html> (Accessed 22 January 2018).
18. Trade statistics for international business development. Top 10 positions of world imports of agri-food products (2017), available at: http://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx (Accessed 7 February 2018).
19. The Ukrainian sunflower oil market 2016 (2016), available at: <http://pelleta.com.ua/articles-rynok-podsolnechnogo-masla-2016.html> (Accessed 7 February 2018).
20. Yatsiv, I., Yatsiv, S. (2015), “The Formation of Prices for Agricultural Products as a Factor in the Development of the Agrarian Sector of the Economy”, *Ahrarna ekonomika*, vol. 8, no. 1-2, pp. 24-30.

21. State Statistics Service (2017), "Prices", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 February 2018).
22. Ukraine ranked 8-th in the ranking of the most developed agrarian countries (2017), available at: <http://agropolit.com/news/172-ukraina-na-8-misti-u-reytingu-nayrosvinutischih-agrarnih-krain> (Accessed 13 February 2018).
23. "Ukraine's foreign trade in goods and services in 2015" (2016), Statistical collection, State Statistics Committee, Kyiv, 156 p.
24. "Ukraine at the external agrarian markets. How to compensate the loss of the Russian Federation", available at: <http://agrofond.gov.ua/news/list/403...ukrainski-agrorynky.html> (Accessed 17 February)
25. Antonyuk, O.P., Antonyuk, P.O., Kysyuk, V.M. (2017), "The analysis of dynamics and structure of export of agro-food products", *Ekonomika harchovoyi promyslovosti*, Issue 3, Vol. 9, pp. 8-15.
26. Barylovyh, O.M. (2015), "The state and problems of the agricultural development in Ukraine", *Molodyy vchenyy*, no. 8, pp. 36-39.
27. Karasyova, N.A. (2016), "Vectors of Export Streams of Ukrainian Agrarian Sector", *Ekonomika APK*, No. 8, pp. 41-48.
28. "Flour is a product of high added value" (2017), available at: <http://analytics/Muka-product-vysokoj-dobavlennoj-stoimosti> (Accessed 19 February 2018).
29. Kernasyuk, Y.V. (2017), "The Agribusiness Today - Global Trends in the Global Agro-Market", available at: <http://agro-business.com.ua/agro/item/7958-hlobalni-trendy-svitovoho-ahrorynku.html> (Accessed 19 February 2018).
30. Petryshyn, L. P. (2016), "The correlation of price trends in the world and national agro-food markets", *Prychornomorski ekonomichni studiyi: ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvom*, Issue 6, pp. 92-96.